

Suoma Boazosámit rs
Suomen porosaamelaiset ry

Vuotsossa 28.9.2012

pj. Pekka Aikio
Kuusikiekeröntie
99690 VUOTSO

siikapekka ((at)gmail.com
+35840 272 815

*Metsähallitus/Lapin luontopalvelut
PL 8016*

96101 Rovaniemi

Saatuamme Metsähallitukselta lausunnolle varatun määräajan pidennystä 28.9.2012 saakka lausumme tässä alla olevasta otsikkoasiasta seuraavaa:

1. YLÄ-LAPIN LUONNONVARASUUNNITELMA 2012-2021

1.1. LÄHTÖKOHDAT

Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa 2012-2021 (luonnos 21.8.2012) tarkastellaan valtion maiden ja vesien käyttöä ja toiminnan painotuksia taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden pohjalta. Työn tuloksena tarkistetaan eri käyttömuotojen väliset painotukset ja keskeisten toimintojen mitoitus vastamaan nykyisiä tavoitteita ja luonnonvarojen tilaa. Metsähallituksen omia toimintoja ovat metsätalous, luonnonsuojelu, virkistyskäyttö, luontomatkailu, eräasiat, kiinteistöjalostus, maa-aineskauppa sekä siemen- ja taimituotanto. (s.6).

Koko suunnitteluala sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella ja erityisellä poronhoitoalueella, mikä korostaa suunnitelman linjauksissa saamelaiskulttuurin, poronhoidon ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten turvaamista. Metsähallitusta koskevan lain (1169/1993) 4§:n mukaan:

”Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovitettava yhteen Saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan, sekä poronhoitolaissa (848/1990) tarkoitetulla poronhoitoalueella siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.” (s.6-7).

1.2. MENETTELY JA VALITTU SUUNNITELMAVAIHTOEHTO

Suunnitelma laadittiin yhteistyöryhmässä, jossa muilla tahoilla kuin saamelaisten ja saamelaisen poronhoidon edustajilla oli huomattava enemmistö. Asialla on käytännön merkitystä, koska yhteistyöryhmä suoritti tavoiteanalyysin ja valitsi viidestä eri tavoitteeseen tähtäävästä

toimintavaihtoehdosta sen, jota aletaan toteuttaa. Vaihtoehtojen ääripäissä olivat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja voimakkaasti painottava malli (V1) tai voimakkaasti aluetaloutta ja liiketoimintoja tukeva malli (V5) (s.8).

Viiden vaihtoehdon tuloksia ennakolta mittaamaan valittiin 17 mittaria, jotka näyttivät sen mihin eri suunnitelmavaihtoehdolla päädyttäisiin. Poronhoito saamelaisten kotiseutualueella jätettiin käsittelemättä siten, että laidunalueeksi palautuvien alueiden määrän sekä poistuman ha/v (16 s. 45, 47 ja 53) osalta mittaritietoa ei tuotettu. Kalavesien istutusten määrästä (11 s. 45 ja 52) ei myöskään tuotettu tietoa, joten käytettiin vain 15 mittaria.

Suunnitelman vaihtoehdoksi valittiin 3 joka vastaa lähinnä nykyistä toimintaa:

”V3 **Nykymalli ajantasaistettuna** kuvaa, millaisiin tuloksiin nykyinen toimintamalli tarkastelujaksolla johtaa. Käytössä olivat nykyiset toimintaperiaatteet ja –ohjeet sekä nykyinen maankäyttöjakauma. Metsätalouden mitoituksessa otettiin laskelmissa aiempaa tarkemmin huomioon mm vesien suojavyöhykkeet, uhanalaisten lajien esiintymät, metsonsoidinalueet, matkailun painopistealueet ja maisema-alueet.” (s. 46)

Lausunnonantajan mielestä porolaidunmittarin käyttämättä jättäminen tarkoitti samalla sen seikan sivuuttamista mihin vaihtoehto V3:a toteutettaessa päädytään poronhoidon kannalta. Ratkaisu on erikoinen, koska suunnitelmassa toisaalla todetaan Ylä-Lapin alueiden kuuluvan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen, missä poronhoito on saamelaiskulttuurin perusta ja Ylä-Lapin merkittävä elinkeino, jonka edellytysten turvaaminen kuuluu Metsähallituksen lakisääteisiin tehtäviin. Lisäksi työryhmä totesi poronhoidon kannalta merkittäväksi alueeksi juuri 1) talvilaitumet. (s. 38) Suunnittelun aikana annetussa palautteessa tosin ”**Porotalouden erityisasemaa** kritisoitiin, ja toivottiin matkailuyrittäjien parempaa huomioimista maankäyttöpäätöksissä.” (s. 44)

Toisin sanoen Metsähallitus laati suunnitelman käyttäen ”osallistavaa suunnittelua” (s.11), jossa työryhmän pääväestöä edustava enemmistö tulkitsi nykytilaa, lakia ja sopimuksia saamelaisten perinteisen poronhoidon ja pääväestön etujen välisessä ristiriitatilanteessa poronhoidon tärkeimmän perustan eli porolaitumet sivuuttaen.

1.3. TOIMINNAN PÄÄLINJAT JA TOIMINTAOHJELMA

Luvussa 6 toistetaan, että **Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojele perustuvat kestäväen käytön ja monikäytön periaatteisiin**. Samoin toistetaan Metsähallituslain 4 §:n säännös ”saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytysten turvaamisesta” ja ”poronhoitolain velvoitteiden täyttämisestä”. (s. 57)

Luvun 36:n pää- ja alaotsikon joukossa on alaotsikkona ”Paikallisten ihmisten oikeudet”, jossa käsitellään myös kolttasaamelaisten, mutta ei muiden saamelaisten oikeuksia.(s.59) Saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytyksistä ei ole omaa otsikkoa. ”Porotalouden huomioon ottaminen” on ”Metsätalouden” alaotsikkona. Siinä todetaan, että paliskuntasopimuksissa määritellyt talvilaidunalueet on rajattu toiminnan ulkopuolelle. Lisäksi saamelaiskäräjien ja kolttaneuvoston kanssa on sovittu metsänkäsittelyn periaatteista. (70-71)

Saamelaisten oikeuksista olisi lausunnonantajan mielestä voinut olla omakin otsikko, jossa olisi tuotu esille kolttasaamelaisten oikeudet ja saamelaisten oikeudet. Vaikka suunnitelmassa käsitellään

asetusta 12/1995, joka erikseen mainiten koskee keräilyä, metsästystä ja turvekammien rakentamista kansallis- ja luonnonpuistoissa (s. 58), on suunnitelman laatijoilta jäänyt huomaamatta asetuksen siirtymäsäännös saamelaisten oikeuksista:

”Säännös ei vaikuta niihin oikeuksiin, joita saamelaisilla alueiden käyttämiseen voi olla, eikä myöskään niihin oikeuksiin, jotka perustuvat luonnonsuojelulain 8 §:ään.”

1.4. VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Suunnitelmassa todetaan vain, että saamelaiskulttuurin kannalta suunnitelmassa tehdyt linjaukset säilyttävät tilanteen ennallaan.

Porotalouden osalta suunnitelma viittaa ensi sijassa tehtyihin paliskuntasopimukseen (niiltä osin kuin niitä on tehty).

Yhteistyötä paliskuntien, Saamelaiskäräjien ja Koltthaneuvoston kanssa jatketaan, mikä parantaa saamelaiskulttuurin ja poronhoidon harjoittamisen edellytyksiä. (s. 78-79)

2. MUITA ARVIOITA SAAMELAISKULTTUURIN JA PORONHOIDON TILASTA

Luonnonvarasuunnitelmassa tarkastellaan valtion maiden ja vesien käyttöä ja toiminnan painotuksia taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden pohjalta. Onkin syytä tarkastella, miten kestävä kehitys on arvioitu saamelaisten osalta suunnitelmasta riippumatta.

2.1. KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävän kehityksen kansallisesta arviosta (2003) ilmenee, että saamelaisista riippumatta ekologisesti kestävä kehityksen toteutumisessa on uhkia kuten teollinen metsänkätö, koneellinen kullankaivu ja maastoliikenne sekä ulkopuoliset matkailuyrittäjät omine ehtoineen. Taloudellinen kestävä kehitys perustuu perinteisiin elinkeinoihin kuten poronhoitoon. Poronhoito ei ole vastaavan suuruisten tukitoimien piirissä kuin karjanhoito ja porolaitumet pienenevät jatkuvasti vaikeuttaen laidunkiertoa. Saamelaiskulttuurin yhteys luontoon, elinkeinoihin ja sosiaalisiin yhteisöihin tekee siitä paikkasidonnaisen. Erityisesti taloudellisten seikkojen vuoksi saamelaiset eivät ole halutessaan voineet pysyä omalla alueellaan. Saamelainen kulttuuri sisältää kaikki kestävä kehityksen ulottuvuudet: ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisesti kestävä kehityksen. Saamelaisten kulttuuri ei kuitenkaan ole kestävällä perustalla, koska sen kaikkiin ulottuvuuksiin kohdistuu valtaväestön kulttuurista lähteviä uhkia. (Kestävän kehityksen kansallinen arvio. Suomen ympäristö 623. Helsinki 2003 s. 99-100)

Saamelaiskäräjät hyväksyi 28.2.2006 yhdessä ympäristöministeriön kanssa valmistelemansa ”Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman 2006”. Ohjelman keskeisenä lähtökohdiana on se, että saamen alkuperäiskansalla ja Suomen valtaväestöllä on erilainen kulttuuri ja kieli. Saamen alkuperäiskansan kulttuuri perustuu siihen, minkä luonto itse vuosittain kasvattaa ihmisen hyödynnettäväksi laajojen alueiden ekstensiivisenä maankäyttönä. Valtaväestön kulttuuri puolestaan on lähtökohdiltaan intensiivistä maankäyttöä alueiden luonnontilan muuttamiseksi

rakentamalla ”raivaamalla” ja viljelemällä. Näistä lähtökohdista molempien kansojen – saamen alkuperäiskansan ja Suomen valtaväestön - kulttuureilla on erilaiset kestävän kehityksen kriteerit.

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan työssä valmistui keväällä 2006 pääministeri Matti Vanhasen johdolla Kansallinen kestävän kehityksen strategia ”Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi” (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 5/2006). Strategia mukaisesti luonnonvarojen kulttuurinen merkitys huomioon ottaen

”Luodaan menettely, jolla **Saamelaisten** kestävän kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.” (s. 18 ja 69).

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelmaan sisältyy luku ”Vapaaseen laiduntamiseen perustuvan poronhoidon kestävyys.” Kestävän poronhoidon mittareina ovat 1) laidunrauha, 2) laidunten yhtenäisyys ja 3) laidunten määrä. Laidunrauhaa häiritsee erityisesti turistiteollisuus moottorikelkkoineen ja koiravaljakkoineen, koneellinen metsänhakkuu, koneellinen kullankaivu ja kaivosteollisuus. Nämä toiminnat ja tieverkosto pirstovat laidunten yhtenäisyyden. laidunten määrän taas ratkaisee se, miten paljon laidunrauha on häiriintynyt ja kuinka pirstoutunut laidunalue on, koska porot eivät pysähdy tällaisille alueille. Poronhoito joutuu jatkuvasti väistymään muun maankäytön tieltä laidunalueiden pienenemisen, pirstoutumisen ja laidunhäiriön vuoksi, mikä lisää jäljellä olevien laitumien kulumista. – Elämisen ja elinkeinojen edellytysten heikkeneminen on aiheuttanut laajaa poismuuttoa sekä maiden myyntiä. (www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=48373 s. 22-23)

Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaissut vuonna 2010 selvityksensä ”Kestävä kehitys valtionhallinnossa”. Saamelaisten osalta selvityksen keskeisenä lähtökohtana on Saamelaiskäräjien yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa laatima Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma, jonka Saamelaiskäräjät hyväksyi 1998 ja uudistettuna 2006. Sen keskeisimpänä tavoitteena on saamelaisalueen luonnonvarojen ekstensiivinen käyttö ekologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja kulttuuriselta kannalta kestävästi. Tavoitteena on säilyttää saamelaisten luontosuhde eli ekologinen perinnetieto ja kasvattaa lapsista tasapainoisia yhteisön jäseniä. Tältä perustalta turvataan edellytykset ylläpitää ja kehittää sekä tuleville sukupolville välittää saamelaisten oma kulttuuri, siihen kuuluvat perinteiset elinkeinot ja perinteinen tietämys sekä saamelaista maailmaa kuvastava saamen kieli.

Tarkastusvirasto viittaa siihen, että kestävän kehityksen kansallisessa arviossa (2003) esitettiin sitoutumisen kestäväan kehitykseen edellyttävän että ”*saamelaisten asema maahan ja veteen liittyvien oikeuksien osalta tulee järjestää*”. Saamelaisten kulttuurin kestävyys on kuitenkin uhattuna, koska siihen kohdistuu valtaväestön kulttuurista lähteviä vaikutuksia.

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelmaan kuuluva tavoite metsänhakkuiden suojametsä-alueesta ei ole valtiontalouden tarkastusviraston mielestä menestynyt kuten ei porojen tärkeimpien talvilaidun- ja vasomisalueiden rauhoitukseen. Poronhoidon harjoittaminen on sallittua kaikille ETA-valtioiden kansalaisille samoin edellytyksin kuin Suomen kansalaisille. Oikeus poronhoitoon on yleisoikeusperustainen ja väistyy maanomistajan oikeuden tieltä. Myöskään yhdyskuntasuunnittelussa saamelaisten oikeuksia ei todeta maankäyttö- ja rakennuslain tasolla. (s. 35-36)

Valtiontalouden tarkastusviraston johtopäätöksissä kohdassa ”Kestävän kehityksen sektoristrategiat” todetaan, että saamelaisten näkökulmasta kestävän kehityksen toteuttaminen ja

saamelaisten oikeus omaan kulttuuriin ei toteudu rakenteellisista syistä, koska saamelaisten yksinomaista oikeutta perinteisten elinkeinjensa harjoittamiseen ei ole otettu sektorikohtaiseen lainsäädäntöön kuten poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta koskevaan lainsäädäntöön. (s. 55)

2.2. KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

YK:n raportojana ihmisoikeuskysymyksissä toimiva professori Martin Scheinin on arvioinut saamelaisen poronhoidon asemaa ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta artikkelissaan ”Ihmisen ja kansan oikeudet – kohti Pohjoismaista saamelaissopimusta”. Hän toteaa, että saamelaisen kulttuurin säilyminen elinvoimaisena Suomessa edellyttää toimia saamelaisen poronhoidon aseman vahvistamiseksi. Jäljellä olevien saamelaisyhteisöjen sosiaalinen kanssakäyminen, saamen kieli, saamelaisten suhde luontoon, saamelaisten taiteellinen ilmaisu ja saamelaisen kulttuurin siirtyminen sukupolvelta toiselle ovat kaikki sidoksissa siihen, miten saamelaisen poronhoidon Suomessa käy. Hakkuiden jatkuminen laidunkiertoon perustuvien saamelaispaliskuntien talvilaidunalueilla ja poron kohtelu Suomen maatalouspolitiikassa yhtenä lihantuotantoeläimenä muiden joukossa ovat hyvää vauhtia tuhoamassa Suomesta saamelaisen poronhoidon. Samalla myös saamen kieli, saamelainen kulttuuri ja viime kädessä saamen kansan olemassaolo ovat uhanalaisia.

Scheinin on arvioinut porosaamelaisten asemaa myös verrattuna silloin YK:n yleiskokouksen käsiteltävänä olleeseen YK:n ihmisoikeusneuvoston esitykseen YK:n alkuperäiskansoja koskevaksi julistukseksi. Julistusluonnoksen 7 artikla (nykyisin julistuksen 8 artikla) sisältää viisi erilaista toimintatapaa, jotka kuuluvat ”kulttuurinen kansanmurha” – käsitteen alle. Scheinin toteaa, että Suomen lainsäädäntö ja valtion muut toimet suhteessa saamelaiseen poronhoitoon täyttävät näistä viidestä kohdasta kolme: kyse on saamen kansan erityisluonteen ja integriteetin kieltämisestä, heidän kulttuurinsa perustana olevien keskeisten luonnonvarojen epäämisestä ja valtion toteuttamasta alkuperäiskansan pakkoassimilaatiosta pääväestöön. (Lakimies 1/2006, s. 39)

YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitean Suomelle 30.8.2012 antamien loppupäätelmien mukaan valtion tulee ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin suojellakseen poronhoitoon perustuvaa saamelaista elämänmuotoa:

”The Committee further recommends that the State party take appropriate measures to protect the Sámi traditional livelihood of reindeer husbandry.”

3. MUUTA OIKEUDELLISTA ARVIOTA SUUNNITTELULLE

3.1. SAAMELAISTEN PORONHOITO JA VALTIOSÄÄNTÖOIKEUS

Saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluu perustuslain säännöksen PL 17.3 § (aikaisemmin HM 14.3 §) perustelujen mukaan alkuperäiskansan oikeus perinteisiin elinkeinoihinsa kuten poronhoitoon, kalastukseen ja metsästykseseen (PeVM 17/1994 vp s. 1-2). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että malminetsintälupaa, kaivoslupaa ja kullanhuuhdontalupaa ei saa myöntää,

”jos luvan mukainen toiminta yksin tai yhdessä muiden vastaavien lupien tai alueen muiden käyttömuotojen kanssa heikentäisi saamelaisten kotiseutualueella olennaisia edellytyksiä harjoittaa perinteisiä saamelaiselinkeinoja tai muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria.”

Tässä yhteydessä valiokunta piti tärkeänä, että olennaisuuskriteeriä ”tulkitaan ja sovelletaan” saamelaisten oikeuksia turvaavien perustuslain 17.3 § ja 121.4 § säännösten ja YK:n ihmisoikeuskomitean KP-sopimuksen 27__artiklaa koskevan käytännön mukaisesti *perusoikeusmyönteisellä tavalla*. (PeVL 32/2010 vp s. 10)

Toisaalta taas perustuslakivaliokunta on katsonut, että ”saamelaiskulttuuriin kuuluu keskeisenä juuri poronhoito”. Saamelaisporonhoidon edellytyksiä ei ole otettu huomioon sen paremmin poronhoitolaissa (PeVL 3/1990 vp s.1) kuin porotaloutta koskevassa lainsäädännössä (PeVL 21/2007 vp s. 2). Näistä lähtökohdista perustuslakivaliokunta katsoi, että saamelaisten asema poronhoidossa ei vielä vastaa heille peruslaissa turvattuja kulttuurisia perusoikeuksia. Valiokunta pitikin tärkeänä, että valtioneuvoston piirissä ryhdytään kokonaisuudistukseen, jossa saamelaisten kulttuurinen ja oikeudellinen erityisasema otetaan asianmukaisesti huomioon (PeVL 21/2007 vp s.3). Tässä yhteydessä valiokunta viittasi aikaisempaan lausuntoonsa , jonka mukaan saamelaisille voidaan perustuslain estämättä – ja olisi perusteltua - turvata poronhoitolain muutoksin erityisoikeus poronhoidon harjoittamiseen kotiseutualueellaan (PeVL 8/1993 vp s. 1/II) ottamalla siirtymäsäännöksi mukaan myös muut alueen poronhoitajat. EU-lainsäädäntö ei aseta estettä saamelaisten yksioikeudelle poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla (PeVM 17/1994 vp s. 1-2)

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä perustuslain säännös on perustuslakivaliokunnan mukaan merkityksellinen ennen kaikkea lainsäätäjän toiminnassa. Julkisen vallan käsite sitoo kuitenkin myös hallintoviranomaisia. Lisäksi perusoikeuksien kannalta viranomaistoimintaan on rinnastettava hallinnon perinteisiä rakenteita hajautettaessa ja yksityistettäessä syntyvien yksityisten oikeussubjektien toiminta. (PeVM 25/1994 vp s.3)

Lainlaatijan perustuslakioppaan mukaan lakiehdotusten perustuslainmukaisuuden arviointi kuuluu perustuslakivaliokunnalle. Perustuslakivaliokunnan tulkinnat muodostavat perustan valtiosääntöoikeudelle tulkinnalle. Perustuslakivaliokunnan tulkinnalla ei kuitenkaan ole merkitystä pelkästään lakia säädettäessä, vaan myös ”oikeuslähteenä tuomioistuimille ja hallintoviranomaisille.” (Oikeusministeriön julkaisu 2006:11 s. 12-13)

Metsähallituslain 4 §:ää on siten, perustuslain säännökset ja perustuslakivaliokunnan tulkinnat huomioon ottaen, tulkittava sen mukaisesti kuten on tehty perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä, jossa julkaisen vallan velvoitteena on sallia ja tukea saamelaisten oman kulttuurin kehittämistä ja olla perustana alkuperäiskansan elinolosuhteiden kehittämiseksi saamelaisten omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen. Saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluu tässä yhteydessä heidän perinteinen poronhoitonsa. (HE 309/1993 vp s. 65)

3.2. SAAMELAISTEN PORONHOITO JA YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) soveltamisalaan kuuluu 2 §:n mukaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisedellytykset ja elinkeinon tukeminen. Viranomaisilla on lain 4 4:n mukaan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta. Etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi viranomaisten on laadittava yhdenvertaisuussuunnitelma.

Yhdenvertaisuuslain eduskuntakäsittelyssä eduskunnan työelämä ja tasa-arvovaliokunta lausui saamelaisten aseman huomioon ottamisesta:

4 § Viranomaisten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisvelvollisuus ulottuu ehdotuksen mukaan vain etniseen alkuperään perustuvan yhdenvertaisuuden edistämiseen asettaen näin eri syrjäntäkriteerit keskenään eri asemaan... Valiokunta pitää tärkeänä, että viranomaiset laatiessaan yhdenvertaisuussuunnitelmia ottavat huomioon maahanmuuttajien ohella myös perinteiset kansalliset vähemmistömme saamelaiset ja romanit. Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamelaisten oikeuksiin alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa. (TyVM 7/2003 vp)

Yhdenvertaisuuslain 7 §:n mukaan *syrjintänä ei pidetä* yhdenvertaisuussuunnitelman mukaista menettelyä, jolla pyritään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseen käytännössä. Saman pykälän mukaan tällä lailla ei estetä sellaisia erityistoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lievittämiseksi (*positiivinen erityiskohtelu*). Positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista.

Yhdenvertaisuuslain mukaisen yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisen velvoite on ulotettu valtion viranomaisten lisäksi myös valtion liikelaitoksiin kuten Metsähallitukseen (HE 44/2003 s. 40).

Lausunnonantajan tiedossa ei ole onko Metsähallituksella yhdenvertaisuuslain mukaista yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja sallitaanko siinä edellä mainitut erityistoimenpiteet eli saamelaisten positiivinen erityiskohtelu.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Luonnonvarasuunnitelmaluonnoksen mukaan Metsähallitus olisi toimivaltansa puitteissa voinut valita viidestä toteuttamisvaihtoehdostaan (V1-V5) minkä tahansa. ”Osallistavan suunnittelunsa” puitteissa tämä ei näytä olleen mahdollista. Suunnitelman laatineessa yhteistyöryhmässä oli liian paljon toistensa kanssa ristiriidassa olevia etuja.

Suunnitelman mukaan kaikkien vaihtoehtojen reunaehdoiksi ilmoitettiin asetetun lainsäädännön, sopimusten ja kaavoituksen rajoitteet sekä Metsähallituksen ja paliskuntien sopimukset ja suojele- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat (s. 46). Väite on keskeisiltä osiltaan paikkansa pitämätön (edellä luku 3). Siitäkin suunnitelmassa esitetystä asetuksesta, jossa saamelaisten oikeudet on mainittu, saamelaiset sivuutettiin vaikenemalla (edellä 1.3)

Vaikka suunnitelmaehdotus lähtee kestävän käytön periaatteesta, siinä ei ole otettu huomioon, että saamelaisten kulttuurimuotoon liittyvällä maankäytöllä ja kestäväällä kehityksellä on erilaiset kriteerit kuin suomalaisella valtaväestöllä. Poronhoidon osalta kriteerit on esitetty Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelmassa, josta Metsähallituksen olisi tullut ne ottaa luonnonvarasuunnitelmaan Kansallisen kestävä kehityksen strategian mukaisesti. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan saamelaisten kestävä kehitys poronhoidossa ei toteudu lainsäädännöstä johtuvista rakenteellisista syistä. Virasto viittaa siihen, että vuodesta 2003 lähtien saamelaisten asema maahan ja veteen liittyvien oikeuksien osalta on tullut järjestää. (edellä 2.1)

Suunnitelma korostaa retoriikan tasolla saamelaisten ja poronhoidon aseman huomioon ottamista Metsähallitusta koskevan ja muun lainsäädännön mukaisesti. (edellä 1.4) Samalla se sivuuttaa vaihtoehtojensa harkinnassa porolaidunten määrällisen mittaamisen. (edellä 2.1)

Yhteistyöryhmän valitsema nykyistä toimintaa jatkava vaihtoehto V3 on kuitenkin ollut ja on porosaamelaisia syrjivä ja sisältää piirteitä, joiden kansainvälisen oikeuden asiantuntija katsoo liittyvän ”kulttuurisen kansanmurhan” käsitteeseen. YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea onkin tänä vuonna kehottanut Suomen turvaamaan asianmukaisesti saamelaisten poronhoitoon liittyvän perinteisen elämänmuodon. (edellä 2.2)

Lainsäädännön vaietessa perinteisistä elinkeinoista ja maankäytöstä saamelaisten osalta Metsähallituksen olisi luonnonvarasuunnitelmaa laatiessaan tullut nojautua perustuslakimyönteiseen lain tulkintaan perustuslakivaliokunnan esittämällä tavoin. (edellä 3.1) Käyttöön olisi myös tullut ottaa porosaamelaisten positiivinen erityiskohtelu, mikäli Metsähallituksella on yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa asiasta on mainittu. (edellä 3.2)

Näiltä perustoilta Metsähallituksen olisi tullut mielestämme päätyä saamelaisten perinteisiä elinkeinoja voimakkaasti painottavaa malliin eli vaihtoehtoon V1:een, jonka hyväksymiselle ei luonnoksen mukaan ollut oikeudellisia esteitä. Koska näin ei ole menetelty, Suomen Porosaamelaiset ry harkitsee luonnonvarasuunnitelman lainmukaisuuden saattamista selvitettäväksi sen jälkeen kun sitä koskeva päätös on tehty.

Vuotsossa 28.9.2012

Pekka Aikio
Puheenjohtaja

Laati: OTK Heikki J. Hyvärinen
Osoite: PL 12 99400 Enontekiö
Puhelin +358400 142817
sähköposti: hjhyvarinen@gmail.com